

Journal iranian political sociology

Vol. 5, No.11, Bahman2023

<https://doi.org/10.30510/psi.2022.334528.3279>

Socio-political pathology of productive investment in Iran 1978-2020

Abstract:

After the 1979 Revolution in Iran, the process of accepting, creating and expanding productive capital in various sectors of government, quasi-government and private, turning stagnant capital into productive capital by planners in the form of plans or bills is very insignificant and causes losses. Macro has become usable assets in the path of growth and development. This study examines the political and social factors influencing productive investment in Iran. This study seeks to answer the question: "What have been the governing policies of Iran regarding productive capital after the 1979 revolution?" How to increase or decrease productive investment after the revolution. Numerous results have been achieved, including the impact of sanctions on the economy, poor governance, lack of expertise in foreign and domestic policy decisions. The time domain studied after the Islamic Revolution of 1978 to the first two months of 1398. This research is based on a qualitative and historical method in which quantitative data is used.

Keywords: Productive Capital, Revolution 1978, Politics, Economics, Sovereignty

آسیب‌شناسی سیاسی اجتماعی سرمایه‌گذاری مولد در ایران ۱۳۵۷-۱۳۹۸

تاریخ دریافت: ۱۳/۲/۱۴۰۱

تاریخ پذیرش: ۱۰/۵/۱۴۰۱

جواد بهمنی^۱اسماعیل شفیعی^۲محمدعلی شهریاری^۳**چکیده**

پس از انقلاب ۱۳۵۷ در ایران روند پذیرش، ایجاد و گسترش سرمایه‌گذاری مولد در بخش‌های متعدد حاکمیتی، شبه دولتی و خصوصی، تبدیل سرمایه‌راکد به سرمایه‌مولد توسط برنامه‌ریزها در قالب طرح‌ها یا لوایح قانونی بسیار کم رنگ بوده و خود باعث خسارات کلان به داشته‌های قابل استفاده در مسیر رشد و توسعه گردیده است. این تحقیق به بررسی عوامل تاثیرگذار سیاسی و اجتماعی در سرمایه‌گذاری مولد در ایران می‌پردازد. این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این پرسش است که: "سیاست‌های حاکمیتی ایران در مورد سرمایه‌گذاری مولد بعد از انقلاب ۱۳۵۷ چه بوده است؟" ارتباط اجتماعی و تاثیرپذیری جامعه و تاثیرگذاری آن در تصمیمات سیاسی قدرت حاکم و تاثیر تصمیم‌های قدرت حاکم بر افزایش یا کاهش سرمایه‌گذاری مولد پس از انقلاب چگونه بوده است. نتایج متعددی حاصل شده که از جمله می‌توان به تاثیر تحریم‌ها در اقتصاد، مدیریت ضعیف کشوری، عدم کارشناسی در تصمیمات سیاست خارجی و داخلی نام برد. قلمرو زمانی مورد مطالعه پس از انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ تا دو ماهه اول ۱۳۹۸ را در بر می‌گیرد. این پژوهش بر اساس روش کیفی و تاریخی قرار گرفته که در آن از داده‌های کمی نیز استفاده شده است.

کلمات کلیدی: سرمایه‌گذاری مولد، انقلاب ۱۳۵۷، سیاست، اقتصاد، حاکمیت

^۱ دانشجوی دکتری گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشکده علوم انسانی، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران.

javadbahmanistu@gmail.com

^۲ استادیار، گروه علوم سیاسی و روابط بین‌الملل، دانشکده علوم انسانی، واحد شهرضا، دانشگاه آزاد اسلامی، شهرضا، ایران. (نویسنده مسئول)

esmailshafiee@gmail.com

^۳ استادیار، گروه علوم سیاسی، واحد بوشهر، دانشگاه آزاد اسلامی، بوشهر، ایران. mohammadalishariari@iaubushehr.ac.ir

جایگاه اقتصاد و علم اقتصاد و ارتباط مستقیم آن با تصمیمات سیاسی کشور و کنش گری جامعه و تاثیر جامعه مدنی در نظارت بر امور جاری کشور باید آموزش داده شود و نگاه و سطح آگاهی مردم ایران همسان با کشورهای پیشرفته یا در حال توسعه متحول و مسئولیت پذیر گردد. غیبت این عوامل در ایران بخصوص پس از انقلاب مشروطه زمان رضا شاه و محمد رضا شاه باعث شد این عقب افتادگی تاریخی در مرحله رشد سریع و توسعه کشورهای دیگر با نادانی ژرف از این موضوع و عدم وجود دولت-ملت با تعریف جدید خود سایه آسیب پذیری کلان در حوزه سیاسی و اجتماعی جهت پذیرش ساختار نظام سرمایه داری به مفهوم واقعی انباشت سرمایه در مسیر تولید و کسب حداکثر سود برای جامعه و سرمایه گذار با نمایش مقاطع کوتاه مدت رشد در زمینه های مختلف یک پروپاگاندای مصنوعی و عدم ورود به راه توسعه به مفهوم رشد همه جانبه و پایدار را از اذهان دور کند تا در این روش حداکثر رانت های قابل استفاده در ساختارهای اقتصاد دولتی پس از مشروطه تا کنون نفت وارد عرصه کشور داری و حل راحت و بی برنامه اقتصاد سیاسی شد. این معطل مهم و مشکل عظیم که سرمایه های متنوع زیر زمینی و نیروهای متخصص کشور را بدون پی ریزی یک اقتصاد متصل به اقتصاد جهانی با تامین و ایجاد زیر ساخت های کلان تولید و خود اتکائی در برخی محصولات جهت مبادله در بازار جهانی هر دم رها شد و در حال ادامه است. علت فقر یا عقب ماندگی در توسعه را بر عهده سرمایه داران یا اصولاً هر شخص یا شرکت یا مجموعه اقتصادی که در مسیر انباشت ثروت و قرار دادن آن در تولید پیش آمده نهادن، از خصوصیات مارکسیستی و یا عدم درک علل فاصله فاحش در آمدی می باشد. این نگاه به سرمایه و تولید بصورت اصولی و زیر بنایی با توجیه علمی و عقلانی برای جامعه از نظر خدمات رسانی تشریح نگردیده است. دولت ها نیز به تبع افکار عمومی سرمایه دار را در جامعه با ساز کار مناسب تعریف نکردند و القابی چون زالو صفتی برای کسانی که با روش اقتصادی نسبت به انباشت سرمایه و ایجاد اشتغال، تولید، رفع وابستگی، حضور در بازارهای جهانی نقش اساسی را ایفا می کنند، غفلت نمودند. برای بررسی جایگاه سرمایه مولد این پرسش مطرح است که: عوامل زمینه ساز سیاسی در سرمایه گذاری مولد چیست؟ و یا اساساً کدام عوامل سیاسی مانع شکل گیری سرمایه داری مولد در جمهوری اسلامی ایران گردیده است؟ و آیا در حال حاضر عملکرد های سیاسی دولت می تواند نقشی در سرمایه مولد و تولید ایجاد نماید؟ محدوده کار برای این تحقیق روند توسعه و رشد و سیاست های مرتبط در داخل کشور و تاثیر سیاست های داخلی و خارجی بر این امر قرار دارد. تا بتوان راهی برای گشایش مسیر حرکت کشور بر اصول توسعه و رشد پیدا کرد. سعی داریم به فراخور این مقاله با استفاده از قابلیت ها و رویکردهای کاهشی و افزایشی اثرات سرمایه مولد نظام سیاسی و اجتماعی ایران را پس از انقلاب ۵۷ بررسی نماییم.

۲. پیشینه تحقیق

از کتاب اقتصاد سیاسی دو جلدی نوشته رم.ن بار که ترجمه توسط دکتر منوچهر فرهنگ جهت بررسی نظریه های مختلف در ارتباط با اقتصاد و سیاست بهره برده؛ دکتر رنانی نیز در کتاب اقتصاد سیاسی مناقشه اتمی نیز طور

مفصل روی این موضوع و اثراش بحث کرده نموده است. در همین راستا کتاب تکوین سرمایه داری در ایران نوشته دکتر محمد رضا فشاهی استاد جامعه شناسی دانشگاه سوربن که دلایل و وضعیت تاریخی و سیاسی ایران را بصورت مبسوط بررسی نموده و احمد سیف نیز در مقاله ای با عنوان دولت ایران و بحران در سرمایه رجوع شده است. ارنست مندل نیز در کتاب اقتصاد سیاسی که توسط کمال خالق پناه ترجمه شده دیدگاهش را مطرح نموده است. از کتاب دولت و توسعه اقتصادی دلفروز (۱۳۹۳) که به مکاتب مختلف و توسعه ایران پس از انقلاب اسلامی و دیدگاه حاکم بر منازعات در سطوح پائین حاکمیت پرداخته؛ و در بحث عقاید اقتصادی قبل از کلاسیک در یونان باستان و اقتصاد سیاسی کلاسیک و سایر نحله های فکری به کتاب تاریخ مختصر اندیشه های اقتصادی (۱۳۹۳) اثر بوساندلین، ریچارد وندارک که توسط حمید رضا ارباب ترجمه شده مراجعه نموده ایم. در حوزه اقتصادی، تئوریهای رشد، توسعه و تعاریف پایه اقتصادی از کتاب مبانی توسعه اقتصادی اثر محمود روزبهان استفاده نموده ایم. به جهت تشریح نظام سرمایه داری و سرمایه از کتاب راز سرمایه هرماندو دوسوتو ترجمه فریدون فضلوی (۱۳۹۵) استناد نموده ایم که پایه فکری نسبت به نظام سرمایه داری را تشریح کرده و هر نوع تحقیق در اقتصاد سیاسی و نظام های سیاسی را مستلزم دانایی مطرح نموده است. در کتاب گذار از سرمایه داری (۱۳۹۵) سعید رهنما که توسط پرویز صداقت ترجمه شده ضمن گفتگو باچهره های شاخص اقتصادی در سطح جهان، نگاه های مختلف : سرمایه داری، طبقات اجتماعی و چهره های سوسیالیسم اقتصادی بررسی شده که در مسیر کار این تحقیق تبیینی است. از کتاب سرمایه داری اثر نادر مهرگان و مهدی کرامت فر نیز در جهت مناسبات سرمایه داری را در نقاط مختلف دنیا و دیدگاه های فکری متفاوت بهره برده ایم. از کتاب نگاهی به اقتصاد سیاسی ایران از دهه ۱۳۴۰ تا ۱۳۹۵ اثر محمد رحمان زاده هروی (۱۳۹۷) که با آمار های بسیار زیاد و مهم وضعیت شرکتها و سرمایه گذاری های مختلف را بیان کرده و صنایع مختلف را با توجه به اینکه در راس وزار تخانه های صنعتی بوده ارلئه نموده بهره برده ایم . در جهت مفهوم بندی توسعه در نگاههای مختلف فکری به کتاب توسعه در مکاتب متعارض (۱۳۹۴) اثر احمد ساعی رجوع شده که در دیدگاه سوسیالیستی و سرمایه داری نظریه های نوسازی و وابستگی و نظام جهانی و اندیشمندان هر مکتب مورد را مورد توجه قرار داده است. به کتاب توسعه یعنی آزادی (۱۳۹۶) اثر آمارتیا سن ترجمه سعید نوری نائینی که اثری ماندگار در حوزه توسعه می باشد رجوع شده که در دوازده فصل تنظیم شده ونویسنده از وجوه مختلف به نقش مردم در گروه های مختلف اجتماعی در حوزه توسعه نگاه کرده و مرجع بسیار موثری برای محققین حوزه توسعه می باشد. در جهت یکی از دلایل عدم توسعه یافتگی در ایران به کتاب اقتصاد و دولت در ایران غنی نژاد (۱۳۹۶) رجوع شده که وضعیت دولت ایران با استفاده از پول نفت به عنوان سرمایه دار بلا منازع مورد نقد قرار داده و این سر نوشت نا میمون را تا زمان کنونی مستدام دانسته اند. به نظر ایشان علاوه بر یک دولت رانتیر و تحصیل دار در ایران بخصوص در سده اخیر قدمی بلند مدت جهت رشد آگاهی و تغییر فرهنگ در مشارکت عمومی در تمام جوانب اداره کشور رشدی نداشته ، گروهی در صدر قرار گرفته اند و از اموال مردم هر گونه خواسته اند استفاده نموده و هیچ سیاستی را در جهت خواست و رشد عمومی قرار نداده اند . تجویز سیاست های نژادی یا سیاست های ایدئولوژیک دیگر مسیر رشد و توسعه در کشور را ایستا نموده است .

این پژوهش به بررسی علل سیاسی و اجتماعی در سرمایه گذاری در عرصه تولید در ایران پرداخته و قلمرو زمانی مورد مطالعه پس از انقلاب اسلامی سال ۱۳۵۷ تا دوماهه اول ۱۳۹۸ را در بر می گیرد. مجموعه حاکمیت باید در مسیر خواست عمومی و رفاه اقتصادی و حفظ تمامی آزادی های بیان شده در قانون حرکت کند و به جهت درک بهتر ساختار فکری نظام سرمایه داری دیدگاه ها و مکتب های مطرح شده در اقتصاد را مورد بررسی قرار داده ایم. این پژوهش رویکرد به موضوع اقتصاد سیاسی داشته و روش تحلیل از نوع تاریخی مبنی بر روش تفهیمی ماکس وبر انجام می شود. هر چند می توان رویکرد جامعه شناختی و یا بستر سیاسی قدرت را نیز که از عوامل موثر در ساختار نظری تحقیق می باشند. روش تحقیق در این مطالعه بر اساس علل و احکام روش استقرائی بنیان می یابد. که با نگاه تفهیمی وبر، مبنی بر فهم و درک عوامل علت شناسی موضوع و شرایط تاریخی، زمانی و مکانی در بستر تحقیق، ما را یاری می دهد، تا بتوان تحلیل علمی و راهکار عملی بر ای آن ارائه نمود. شیوه کار استفاده از تمام منابع موجود و مرتبط کتابخانه ای در این زمینه از نوشتاری، سخنرانی، مستند، و... همچنین آسیب شناسی خود در بر داشته است.

۴. سرمایه

پس از انقلاب صنعتی در اروپا خیل عظیم مردم برای کار در شهر ها در اطراف شهر ها ساکن می شدند و کارهای ساختمانی که برای آنان دستمزدی بیشتر از کشاورزی داشت، انجام می دادند. به مرور و با افزایش این تعداد از افراد در اروپا آنها برای گذراندن زندگی در اطراف شهر با وسایل اندکی شروع به کار برای خود می کردند، اموری مانند پارچه بافی، خیاطی و امثال آن که چون دارای مجوز کار نبودند و برای دادن مالیات شناسایی نمی شدند و همچنین کارشان با مغازه داران رسمی تلاقی مالی و در آمدی پیدا کرده بود سخت مورد پیگیری قرار می گرفتند و هر از چند گاه قوانین شدید تری بر علیه آنان گذاشته می شد. اما آنان چاره ای و انتخابی جز این نداشتند. به آنان خارج از قانون ها گفته می شد. هرناندو دوسوتو (De soto Hernando 1941) در کتاب خود به آنان نیز با نگاه تاریخی پرداخته (دوسوتو، ۱۳۹۵) او می نویسد: هرچند تصاویر جامعه ماقبل سرمایه داری و شرایط سقوط آن در اکثر کشور های اروپایی نسبتاً مشابه هستند، بازتاب آنها همواره یکسان نبوده است. کشور هایی که کوشش های قانونی در جهت ادغام کسب و کار های خارج از قانون مبذول داشتند سریع تر از کشور هایی که در مقابل تغییرات مقاومت می کردند پیشرفت نمودند. از طریق تسهیل امکان دستیابی به مالکیت رسمی، کاهش موانعی که بوسیله مقررات کهنه و قدیمی ایجاد شده بود و اجازه دادن به ترتیبات محلی موجود برای تاثیر گذاری بر قانونگذاری، سیاستمداران اروپایی تضادهای موجود در نظام های قانونی و اقتصادی خود را از بین بردند و به کشور های خود اجازه دادند که انقلاب صنعتی را تا افق های جدید پیش ببرند. او می نویسد: گذشته اروپا خیلی شبیه وضعیت کنونی کشور های در حال توسعه و کمونیستی سابق است. مسئله اساسی که این کشورها با آن روبرو هستند این نیست که مردم به شهر ها هجوم می آورند و.... مسئله واقعی این است که ما هنوز تشخیص نداده ایم که تمامی این مشکلات، دریایی از تغییرات در انتظارات را تشکیل می دهند، زمانی که

فقرا به داخل شهرها سرازیر می‌شوند و قرار داد های اجتماعی خارج از قانون را منعقد می‌نمایند، آنها توزیع مجدد اساسی قدرت را طلب می‌کنند. وقتی دولتهای کشورها ی در حال توسعه و کمونیستی سابق این را قبول کنند، به جای آنکه گرفتار موج شوند می‌توانند جلوی موج را بگیرند. (همان) با نگاهی به سرمایه هر آنچه به القوه توانایی ایجاد منبع تولید را داشته باشد سرمایه می‌نامند. پول جزئی از این لایه نامرئی می‌باشد که نیاز به تبدیل شدن به سرمایه دارد، برای مثال دوست‌تودر تحقیقی دراز مدت با گروهی از محققین همراهش در چهار کشور جهان سوم و از کمونیست رها شده نشان می‌دهد عدم توانایی استفاده از سرمایه ناکافی به سرمایه تولید زا باعث شکست یا عقب‌گرد کشور های مختلف از سرمایه داری می‌باشد. آمار گروه تحقیقی فقط در زمینه خانه های بدون سند در این چهار کشور و زمین ها و خانه های روستایی بدون سند که می‌توانند در پروسه سند دار شدن بالفعل به سرمایه تبدیل شده و از طریق آن وامی برای کار تولیدی دیگر اخذ کرد را بر می‌شمارد. در جایی دیگر سوتو می‌نویسد: فرو ریختن دیوار برلین به بیش از یک سده رقابت سیاسی بین سرمایه داری و کمونیسم خاتمه داد. سرمایه داری به عنوان تنها شیوه ممکن برای سازماندهی عقلانی اقتصاد مدرن قد علم کرده است. در نتیجه، کشور های جهان سوم و کمونیستی سابق، کم و بیش مشتاقانه، بودجه های خود را متوازن کرده، یارانه ها را کاهش داده، سرمایه گذاری خارجی را خوش آمد گفته و موانع تعرفه ای را از میان بر داشته اند. البته درک دقیق از آنچه سوتو قصد بیان آنرا دارد و تحقیقات گسترده ای روی آن کرده، راز اصلی فهم سرمایه است که یک انرژی و پتانسل موجود از همه داشته های فردی و اجتماعی برای تبدیل شدن بالفعل به سرمایه در شرایط مناسب و مساعد، سیاسی، قانونی، کار آفرینی، مالکیت های مشخص و ایجاد سایر زمینه های این گذار است، تا به جای اتکا به سرمایه خارجی سرمایه های موجود و راکد هر کشور فعال شده و بسوی تولید سوق داده شود. نهایتاً سرمایه، ذخیره انباشت شده دارایی ها نیست، بلکه (انرژی) بالقوه آنهاست که برای به کار گیری تولید جدید دارا می‌باشند. البته این انرژی انتزاعی می‌باشد و باید قبل از آزاد شدن، به جریان بیافتد، و به شکل ملموسی در آید.

۴-۱. سرمایه مولد

سیسموند دو سیسموندی (Sismondi de Sismoni)

اقتصاد دان سوئیسی قرن نوزدهم نوشته سرمایه یک ارزش دائمی است که زیاد می‌شود و از بین نمی‌رود. حال این ارزش خودش را از محصولی که ایجاد می‌کند جدا می‌نماید و یک مقدار متافیزیکی و غیر واقعی که همواره در تملک کسی که آن را تولید کرده است، می‌باشد، که برای او این ارزش می‌تواند به اشکال مختلف معلوم باشد. ژان باتیست سی (Jean Baptiste Say)، اقتصاد دان کلاسیک معتقد بود سرمایه همیشه ماهیت غیر مادی دارد زیرا ماده نیست که سرمایه را می‌سازد بلکه ارزش آن ماده است، هیچ چیز مادی در مورد ارزش وجود ندارد. اکنون سرمایه با پول که یکی از اشکالی است که سرمایه در غالب آن به گردش می‌افتد اشتباه می‌شود.

معمتمد نژاد استاد اقتصاد دانشگاه سوربن در سخنرانی اسفند ۹۷ در تهران می‌گوید "اینک کلمه و مفهوم سرمایه داری در دید اقتصاد دانان و کاربرد نوشتاری آن به بازار آزاد تغییر کرده است و از واژه سرمایه داری و نگاه قبلی به آن به این سمت معطوف شده و بنیانش رقابت آزاد و مالکیت خصوصی می‌باشد." هر چند این رفتار در رقابت و

پذیرش مالکیت خصوصی شرایط قانونی خود را دارد که در هر کشوری وابسته به رویکرد اقتصادش دیده می‌شود. اما ابتدا ساختار سیاسی با منشاء مشروعیت مردمی و حفظ دموکراسی باید آنرا به رسمیت بشناسد. تغییرات شگرفی که از لحاظ اقتصادی و حرکت در مسیر توسعه همه‌جانبه در کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه به چشم می‌خورد محصول این نوع نگاه و استقبال فراوان و ایجاد قوانین حمایتی برای جذب سرمایه‌گذاری مولد در کشورشان است. حتی کشوری مانند چین با ساختار سیاسی کمونیستی با تن دادن به این مسیر در اقتصاد خود اینک یکی از بزرگترین اقتصادهای جهان است. هرچند اگر از لحاظ سیاسی نیز نتواند به سمت دموکراسی حرکت کند این هژمونی جای خود را به کشورهایمانند هند و برزیل و اقتصادهای نوظهور مانند سنگاپور خواهد داد. سرمایه‌مولد می‌تواند توسط دولت در جامعه تزیق شود. اما این امر ثابت شده که ایجاد رانت و عدم رقابت جز فساد در پی نخواهد داشت. بر این اساس جذب سرمایه موجود در دست سرمایه‌دار و یا تجمع سرمایه اندک قشر وسیع مردم در مسیر ورود به تقویت زیرساخت‌ها و یا عناصر تولیدی چه تکنولوژیک یا کشاورزی وابسته به شرایط هر کشور به نظر بهترین روش‌ها می‌آید.

۲-۴. شاخصه‌های سرمایه‌گذاری مولد

اینک نظام سرمایه‌داری در سطح دنیا ساختار اقتصادی اکثر کشورها را شکل می‌دهد اما چرا این ساختار برخلاف نظام اقتصادی سوسیالیستی و کمونیستی موفق شد خود را چنین پایدار نگاه داشته و مدام رشد کند. در حال حاضر ساختار اقتصادی رقابتی در بازار مسیر کشورها را علاوه بر جستجوی رفتار اقتصادی شهروندان جهت تولید مناسب و کسب سود بیشتر برای رفع خواست‌های مصرفی سرمایه‌های انسانی و تکنولوژیک بسیاری را در جهت یافتن بازار در نظام جهانی می‌کند که این امر منجر به ایجاد مراکز تولید و ورود به عرصه توسعه برای کشورهای توسعه نیافته می‌گردد. مراکز اقتصادی بین‌المللی از نظر رشد و توسعه ضریب جینی (سطح توزیع مناسب ثروت در کشور) که در فصل چهارم ارائه گردیده نشان می‌دهد کشورهای با حفظ دموکراسی و بازار رقابتی در تمام زمینه‌های مهم رفاه عمومی و گسترش و کسب دانش، انباشت داده‌های علمی، حرکت در دنیای اطلاعات و هر آنچه مرتبط با زیست‌بهرتر انسان و گشایش نادانسته‌های بشری می‌شود، پیشگام هستند. رشد بسیار سریع جمعیت جهان و افزایش میانگین طول عمر، فزونی دانایی بشر و تکامل فکری در دو سده گذشته نشان از آن دارد که مسیر انباشت سرمایه جهت تولید در جهات مختلف نیاز بشری و کشف نادانسته‌ها حرکتی بوده که آگاهانه انسان برای بقای خود و تسلط بر مشکلات طبیعی انتخاب نموده است.

۳-۴. چگونگی شکل‌گیری سرمایه‌مولد در ایران

وقوع اساسی رسیدن انسان خردمند به جایگاه کنونی را گشایش علم و تکنولوژی از حدود سیصد سال گذشته به این سو قلمداد می‌شود. در امتداد این بیان شکل‌گیری فئودالیت و گسترش کشاورزی بر بنیان برده‌داری و سپس دهقانی را باید در نظر گرفت. همچنان که فئودال‌ها زیر بار صنعت نمی‌رفتند و مدعی بودند تنها محلی که سود تضمینی می‌دهد زمین است، پس از مشاهده ماشین بخار و امکان تردد بسیار راحت‌تر کشتی‌ها برای فروش اجناس و محصولاتشان به سوی سرمایه‌گذاری مالی جهت گسترش صنعت افتادند. اینجا آنچه صنعت برای

پرواز خود نیاز داشت در کنار هم قرار گرفت دانشمندان و متخصصین حوزه فن آوری صنعتی و سرمایه مالی هنگفت ملاکان و فئودا لها که حالا ترجیح می دادند برای افزایش سرمایه به سمت صنعت بروند. زمانی که مستبدین در اغلب نقاط دنیا خود را ملزم به حفظ مالکیت خصوصی و احترام به قانون به ارث رسیدن زمین می دانستند در ایران این امر معنا نداشت، بدین سبب در آن حوزه استبداد مطلق نبود ولی در ایران شاه بر عموم مردم که حکم رعیتش را داشتند تسلط مطلق می راند حتی به نزدیکترین افراد خود نیز در اثر سوء تفاهمی غضب می گرفت و مال و جان او را می ستاند. اموالش را به دیگری می بخشید و بدینسان هر مالک موقتی برنامه خود را باید در رسیدن به نفع حداکثری در زمان حداقلی قرار می داد. این رفتار از طرف منتخبین شاه در ایالات و شهر های مختلف هم تسری یافته و به واسطه این انتصاب حق مالکیت را از هر آنکس می خواستند می گرفتند. اگر حقی قائل شده بودند. کم آبی در ایران و استبداد شرقی دوبازویی بود که روند حرکت تجمع ثروت و بروز خلاقیت را از ایرانیان گرفت. در ایران چیزی بعنوان برده داری مانند روم و یونان سابقه نداشته است که نابودی آن گذار به فئودالیت را هموار کند. اما تمرکز قدرت سیاسی در نتیجه واگذاری یا به زور وجود داشته و مفهوم قانون را در ایران نقش می داده است، به این دلیل مالکیت پشتوانه قانونی نداشته و زمین و سرمایه و رانت برای تجارت به کسانی تعلق می گرفته که در نگاه قدرت سیاسی متمرکز قابل اعتماد بودند و اگر مورد غضب قرار می گرفتند قدرت سیاسی به زور املاک و دارائی آنها را به نفع خود ضبط و به کسانی که می خواست در ازای خدمات حفظ و گسترش قدرت سیاسی مرکزی می داد. بدین رو اصل اساسی فئودالیت در ایران که مالکیت مورثی و نگهداری دارائی به پشتوانه قانون یا قرارداد معین وجود نداشت پس از انقلاب اسلامی در ایران و تثبیت این نوع از حاکمیت سیاسی که از کار کرد سیاسی آن به دلیل مرتبط نبودن موضوعی عبور می کنیم، به وضعیت سرمایه داری و شکل گیری، تقویت یا تضعیف آن نگاهی می شود. سرمایه داری که می خواهد با پذیرش حد معقولی از ریسک دارائی خود را در مسیر مولد و یا همان سرمایه داری مولد جهت انباشت و گسترش تولید قرار دهد... از ابتدای پس از انقلاب اسلامی با تخاصم دولت های غربی و آمریکا نسبت به ایران روبرو شد، این شرایطی نبود که سرمایه گذار بتواند در آن احساس امنیت کند. به این دلیل دولت ها خود وارد عرصه توسعه اقتصادی و گردش اقتصاد کشور شدند. اما آنان نیز بر اساس نگاه کلنگی یکی پس از دیگری افزاشته های دولت قبل را نا درست خوانده و خود مشی جدید می گرفتند، بر این منوال سرمایه گذاری دولتی در یک مسیر مشخص با یک ثنوری بلند مدت مورد قبول یا حتی میان مدت خود را طی نکرد، هر چند سرمایه گذاری در زمینه گسترش جاده ها، خطوط هوایی، راه آهن و بخصوص افزایش چشم گیر تعداد دانشجویان و دانش جدید استفاده از اینترنت و خط تلفن همراه تلاش وافر نمود ولی چهار چوبی مبنی بر جذب سرمایه در نگاه اقتصادی مشخص ایجاد نشد.

۱-۳-۴. وضعیت سرمایه داری مولد در ایران

بنای توسعه اقتصادی در تولید است؛ برای درک اقتصاد باید دانست که اقتصاد مولد و تولید واقعی به این معنی است که تراکش آن بر اساس آمایش سرزمین باشد تا چند معیار مهم را در بر داشته باشد:

۱- مدیریت منابع و استفاده بهینه و صحیح آن و در نهایت بهره وری و ارزش افزوده بیشتر

- ۲- توجیه اقتصادی چرا که عدم استقرار مناسب و صحیح بنگاها و تولیدی ها ، باعث افزایش قیمت تمام شده تولید می شود به دلیل عدم دسترسی به منابع و بازار
- ۳- اقتصاد مولد به بخشی از تولید گفته می شود که، تولید یا فرآوری ، از اصطلاحات علم اقتصاد ، به معنی تهیه کالا و خدمات مورد نیاز با استفاده از منابع و امکانات موجود است . فعالیت تولیدی سلسله اقداماتی است برای تبدیل منابع به کالا های مورد نیاز صورت می گیرد .
- نکته اول: واژه **production** در لغت به معانی استخراج ، فرآوری، محصول ، کار، عمل ، نتیجه، ارائه و تولید آمده است.
- نکته دوم : اینکه پیشرفت و تعالی کشور ها در گرو ی توسعه اقتصادی است لذا در کشور ما متاسفانه مونتاژ کاری را به جای تولید در آمار و ارقام اعلام می کنند که این خود یک انحراف از مسیر توسعه است و همان اقتصاد غیر مولد که با واردات بخش های مختلف تولید یک کالا ، منابع ارزی را از کشور خارج کرده و با مونتاژ آن در داخل کشور خود را بنگاه تولیدی و اشتغال زا معرفی می کند.
- مادامی که نتوان بخش واقعی تولید یا اقتصاد مولد به عنوان هدف برنامه ریزی ، استراتژی تعریف نشود، سیاست های کلان اقتصادی از جمله بهبود فضای کسب و کار و سیاست های پولی و مالی ، کارایی نخواهند داشت و باید دانست که کشوری که دارای منابع عظیم انرژی و سرمایه فیزیکی و غیر فیزیکی است و شرایط ژئوپلیتیکی استراتژیک دارد ، توسعه اقتصادی آن به مراتب آسان تر از قاره اروپا است که کمترین منابع انرژی را داراست و با استفاده از سرمایه انسانی ، به توسعه تکنولوژیک و علم و فناوری دست یافته و توسط این شاخص به قدرت جهانی تبدیل شده است.
- سرمایه داری مولد عموماً سوق پیدا کردن سرمایه مالی به سمت تولید است . این نوع سرمایه گذاری از دل سرمایه داری خصوصی یا سرمایه گذاری دولتی سرچشمه می گیرد. سرمایه گذاری دولتی مانند دوره پهلوی دوم و یا هر ساختار سیاسی که در مسیر منافع حاکمیت تلاش کند حتی شوروی سابق تنها قدرت حاکمیت در تحمیل افکار و خواست های خود بر افراد یک کشور را تشدید می کند زیرا منبع زندگی افراد و در آمد آنها در دست دولت و اقتدارگرایان باقی می ماند و بدین سان توافقی با بازار آزاد و ورود سرمایه به این بخش مولد را ندارند و تنها این اقبال در برخی موارد به معتمدین آنها واگذار می گردد با وام های کلان ، اما ورود جریان سرمایه داری در سرمایه گذاری مولد بصورت آزاد و رقابتی باعث پویایی اقتصاد رشد در آمد ناخالص داخلی، شرکت در بازار رقابتی جهانی، بالا رفتن سرمایه گذاری خصوصی در دولت با پرداخت مالیات های بسیار بیشتر و هدایت دولت با نظارت مردمی به سمت افزایش رفاه، بهداشت، آموزش و پرورش ، ورزش، و مواردی که هر فرد و خانواده در جامعه برای رشد خود به آنها نیاز دارد، ایجاد اشتغال از طریق سرمایه گذاری مولد در جریان جذب سرمایه در بخش توریسم یا هر بخش سود آور و اشتغال زا کشور را به سمت بهینه شدن شاخص های زندگی و سایر شاخص های قابل اندازه گیری سوق می دهد. شرایط کنونی دنیا در جنبه اقتصادی به سرمایه داری وابسته است شکل گرفتن سرمایه داری و یا شکل اولیه بورژوازی در حرکت رشد اقتصادی هر کشور و استقبال از هر آنچه این راهبرد را مستحکمتر و میزان سود دهی را افزایش می داد ، صورت گرفت . زمان انباشت طلا و چپاول ثروت های دیگر کشور ها برای قدرت های بزرگ آن زمان مانند انگلیس و فرانسه و پرتغال ، اسپانیا ، آلمان رو به افول بود .

فرهنگ جوامع از قرن شانزدهم با جهشی علمی در علوم تجربی و انسانی زبانی دیگر کوک کرده بود فرجام آن انقلاب های امریکا، فرانسه، انگلیس که نگرش انسان را به حقوق مداری تغییر داده بود در این راستا عبور از دنیای فئودالیت به مشخصات ارباب رعیتی وارد دنیای صنعتی میشد. مخالفت های ابتدایی برخی متمولین زمین دار با شکوفا شدن روند افزایش سود در استفاده از ماشین های کشاورزی و همچنین ماشین بخار برای انتقال ذخایر کشت و کار آنها را قانع کرد که همچون بورژواها از سود آوری عرصه صنعتی شدن حمایت کنند این بیرقی شد برای تاسیس سندیکاها و منابع اطلاعاتی آزاد زیرا کارگران صنعتی حاضر نبودند شرایط ارباب رعیتی دوباره تکرار شود بخصوص اینک اغلب از زمین های کشاورزی وارد عرصه کار در صنایع شده بودند. تشخیص جامعه براین بود که روند موجود میزان فقر و ایجاد اشتغال و استفاده از رفاه را افزایش خواهد داد و اینچنین نیز شد. تا زمانی که این عرصه به روی سرمایه گذار باز نشود و قوانین مستحکم در حمایت از سرمایه او و میزان ریسک پذیریش در ایران همراه با روند فرهنگی مناسب برای توده مردم مبنی بر ضرورت آنچه دنیا در آن با دانش بشری پیش رفته انجام نشود، سیاست داخلی در شرایط فعلی ایران بست مدارا با جهان و آرامش درونی و بیرونی حرکت نکند، ریسک سرمایه گذاری در ایران بسیار بالاست و جذب سرمایه کاری بس دشوار حتی سرمایه گذاری مولد توسط دولت ها نیز فرجامی جز غرق شدن در فساد رانت و تجمع سرمایه ندارند. سرمایه داری بر زیر قدم نظارت عمومی مبنی بر اخذ مالیات مناسب و قدرت رقابت در بازار، ایجاد شغل و تولید قابل ارائه در سطح جهان ارزیابی میشود این بازار بزرگ باید اطمینان شاغلین و سرمایه گذاران خود را در پذیرش ریسک های کلان فراهم آورد. ایران اینک در عرصه تولید در نقطه ای بسیار تاسف آور در بازار جهانی قرار گرفته برخی اقلام مانند زعفران یا پسته، قالی و چند قلم دیگر نیز در حال از دست دادن بازار خود هستند و حتی این تولید کنندگان در شرایطی که ایران خود را از جامعه جهانی در مبادلات بانکی با عدم پذیرش FATF (گروه مالی جامعه جهانی برای مقابله با تروریسم)

منفک کرد هر گونه تراکنش مالی از سوی ایرانیان باشدت زیر ذره بین است و تراکنش دولتی که برای بانک های پذیرنده مسئولیت های بسیار دارد. این بازار دادو ستد روندی نیست که انتظار جذب سرمایه گذاری مولد در آن برود. همچنان که بیان شد تا زمانی که ساختار قدرت بنای راهبرد ایدئولوژیک دینی (در بهترین شرایط ارزیابی) داشته باشد هیچ انتظاری برای روند افزایش تولید در کشور نمی رود و همین کارهای کوچک نیز یکی بعد از دیگری زیر بار افزایش قیمت دلار یا همان کاهش شدید ارز ملی و تورم بالا از پای خواهند افتاد و تحمل در چنین بازاری برایشان ممکن نخواهد بود نتیجه آن افزایش بیکاری، کاهش تولید و افزایش فساد و فحشا، اختلاس، بی تفاوتی اجتماعی، بی اعتمادی و گسست تارو پود ملت-دولت و ضعف عمیق قدرت ملی در حفظ امنیت و توسعه همه جانبه خواهد بود که تاکنون آمار از صحت این موارد می گویند. "حدود ۷۵ درصد مردم ایران از شرایط فعلی کشورشان راضی نیستند بر اساس آمار مرکز افکارسنجی دانشجویان ایران از هر چهار ایرانی سه نفر از شرایط فعلی این کشور ناراضی هستند."

۵- بررسی عوامل مخرب تأثیرگذار در سرمایه داری مولد

ایران در تکاپوی تاریخی خود از مزیت قرار گرفتن توسعه در راس امور هر دولتی محروم ماند. مدت‌های مدید جنگ‌های بی‌دلیل بر سر قدرت طلبی و یا گسترش مرزها توجه را از این امر اساسی حیات بشر دور ساخت. اینک اما باتوجه به تغییر شکل روابط بین‌الملل به سمت، عدم دخالت در مرزهای مشخص هر کشور، ثبات‌پذیری، گسترش وابستگی متقابل به مفهوم افزایش همکاری، گسترش دموکراسی که خود باعث دخالت‌های بیجا ی برخی کشورها در سیاست‌های داخلی سایر ملت‌ها می‌شود، نحوه تعامل بین دولت‌ها نیز متغیر شده است. هر ملتی برای خود باورهای ویژه و فرهنگ خاص خود دارد بدین دلیل اساسی قالب‌های دموکراسی قابل‌پذیری نمی‌باشد. ایران از جمله این کشورهاست که مردمی با نگرش ویژه و فرهنگ ویژه خود را با تاریخی بلند و کمتر تغییرپذیر دارا می‌باشد. حاصل جمع این بیان بسترهای ملی سیاسی و اجتماعی ایران را به دنیا عرضه کرده همچون هر کشور دیگری با تمایزات خود، در مورد واکنش به تجمیع ثروت و ورود آن به عرصه تولید از نگاه تاریخی در ایران در بخش یک بحث شد. اینک از نگاه سیاسی و جامعه‌شناختی باید دید مردم و دولت‌ها و عوامل بیرونی و درونی چگونه ما را از شرایط کنونی قرار داده است. اما طی حدود ۴۱ سال گذشته چه عواملی بیشتر جامعه را به سمت‌پذیری و کنش متقابل کشانده است. در دوره دولت‌ملت و عصر دنیای دیجیتال شفافیت

رفتار سیاست‌مداران و عملکرد قدرت در هر کشوری افزایش یافته آگاهی ملت‌ها بیشتر شده اطلاع‌رسانی و آموزش همگانی تر و گسترش یافته تر نمود یافته است. اینک مردم خود سیاست‌مداران را انتخاب می‌کنند و قانون‌گذاران توسط خودشان انتخاب می‌شوند و نظارت کاملتری بر ساختار حاکمیت خود دارند.

۵-۱. نقش عوامل داخلی مخرب در شکل‌گیری سرمایه‌داری مولد

۵-۱-۱. مدیریت‌های نا کارآمد

در پی بحث شایسته‌سالاری باید اینجا مطرح کنیم که خروجی عدم شایستگی و تنها انتخاب مدیران بر اساس وابستگی‌های حاکمیتی و گرایش‌های فکری نزدیک به آن، آنچه را از بین خواهد برد قدرت خلاقیت، نوآوری، استفاده بهینه از ابزار، افزایش بهره‌وری، راستی و شفاف‌گویی در مقابل خطاها در کارکرد و حس مسئولیت در مقابل وظایف است. زیرا مرجع ورود خود به مدیریت را این شاخصه‌ها نمی‌داند که به آنها مقید باشد در نتیجه به واسطه‌هایی که باعث رسیدن او به مقامی شده بسیار بیشتر توجه می‌کند تا مورد غضب واقع نشود و رانت خود را در این ساختار رانتیر از دست ندهد.

۵-۱-۲. فرار مغزها و خسارتهای آن بر کشور

سالانه بیش از ۶۰ میلیارد دلار بابت مهاجرت نخبگان به کشور زیان وارد می‌شود که این رقم معادل ۱۵ درصد از کل تولید ناخالص داخلی است.^۱ وزیر علوم، تحقیقات و فناوری آمار خروج نخبگان از کشور را ۱۵۰ هزار نفر در سال عنوان کرد و گفت: با مهاجرت مغزها سالانه ۱۵۰ میلیارد دلار به دیگر کشورها کمک می‌کنیم.^۱ ابوالقاسم خسروی سهل‌آبادی^۲ در گفت و گو با خبرنگار خبرگزاری خانه ملت با انتقاد از کسب رتبه نخست ایران در بین

کشورهای جهان در زمینه فرار مغزها گفت: هزینه‌ای که سالیانه از قبال فرار مغزها و مهاجرت نخبگان از کشور می‌دهیم خسارتی است که به هیچ‌وجه جبران‌پذیر نیست چرا که باید هر ساله برای تربیت و پرورش نخبه‌ای جدید در کشور سرمایه‌گذاری کرده و فرصت قائل شویم. بیشترین حجم مهاجرت نخبگان کشورمان به ترتیب به سمت کشورهای کانادا و آمریکا بوده است. در دهه جاری کانادا با رشد ۱۴۲ درصدی جذب نخبگان ایرانی رتبه اول و آمریکا با رشد ۵۲ درصدی جذب نخبگان ایرانی در رده دوم قرار دارد. رشد این حجم باورنکردنی مهاجرت نخبگان علمی به معنای واقعی فرار سرمایه مالی و انسانی متخصص از کشور است که در هر دو مورد، آسیب‌های جبران‌ناپذیری به بدنه اقتصاد کشورمان وارد می‌کند. بعد از کانادا و آمریکا در جذب نخبگان ایرانی، استرالیا در رتبه سوم این رده‌بندی قرار دارد به طوری که بر اساس گزارش سفارت استرالیا در تهران، مهاجرت ایرانیان (که اغلب آنها دارای تحصیلات عالی هستند) به این کشور در چند سال گذشته رشد ۲۵۰ درصدی داشته است. همچنین رتبه چهارم جذب نخبگان ایرانی در اختیار آلمان قرار دارد و در سال‌های اخیر مهاجرت ایرانیان تحصیل کرده به آلمان ۱۱۱ درصد افزایش داشته است. نگاهی به آمار و ارقام مهاجرت نخبگان، به درک بهتر موضوع کمک می‌کند. بر اساس آمار صندوق بین‌المللی پول، ایران در بین ۹۱ کشور در حال توسعه و توسعه نیافته، از نظر مهاجرت نخبگان مقام اول را دارد. در بین سال‌های ۱۳۷۵-۱۳۶۰ حدود ۲ میلیون نفر ایران را ترک کرده‌اند که تقریباً ۷۰ درصد آنها از نخبگان علمی و تحصیل کرده‌ها بودند. از سال ۱۳۷۵ به بعد نیز این سیر مهاجرت کاسته نشده و موج‌های پر دامنه و جدیدتری از مهاجرت نخبگان پدیدار شده است که در سال ۱۳۷۸، بیش از ۸۰۰ نفر با مدرک دکترای تخصصی از ایران مهاجرت کرده‌اند. همچنین در سال ۱۳۷۹ مهاجرت نخبگان از ایران خروج سرمایه‌ای معادل ۳۸ میلیارد دلار برآورد شده است، در حالی که درآمد سالانه کشور از محل صادرات نفت در آن سال حدود ۱۲ میلیارد دلار اعلام شده است. بر اساس آمار خروجی اداره کل گذرنامه طی سال ۱۳۸۷، هر روز به طور متوسط ۲ تا ۳ نفر با مدرک دکتر، ۱۵ نفر با مدرک کارشناسی ارشد و حدود ۱۵ نفر با مدرک کارشناسی از کشور مهاجرت کرده‌اند. در جدیدترین آمار صندوق بین‌المللی پول، سالانه ۱۵۰ تا ۱۸۰ هزار نفر از ایرانیان تحصیل کرده برای خروج از کشور اقدام می‌کنند. به عبارتی دیگر خروج ایرانیان با تحصیلات عالی با رقم ۱۵۰ هزار نفر در سال معادل خروج ۱۵۰ میلیارد دلار سرمایه سالانه از کشور است.

ها را بر اساس این دیدگاه تنظیم می‌نمود. در این دوره به علت ریسک بالای سرمایه گذاری در ایران و نگاه دولت محور حاکمیت عملاً جذب سرمایه و سوق یافتن آن در تولید از بخش خصوصی خارج شد و دولت نیز سعی میکرد با حداقل مبالغی که از بودجه سنگین جنگ باقی می‌ماند شرایط مراکز محروم را بهتر کند.

۳-۵ تقویت بنیادگرایی و هرج و مرج

ظهور داعش در کشور همسایه ایران و رفتار غیر انسانی آنها دنیا را نسبت به حوادث این منطقه بشدت حساس کرد از سوی دیگر جنگ داخلی در سوریه نیز باعث رشد گونه‌های متفاوت و پروس‌های افراط گرایی و خارج از عقلانیت گردید. این وضع شرایط را برای جذب سرمایه گذار و ایجاد شرایط رشد اقتصادی بسیار نامناسبتر نمود و تاثیر آن بر مردم کشور کاهش درآمد و افزایش تورم همراه با دل‌سردی و فشار بیشتر در حذف پیوند دولت-ملت را مهیا ساخت.

۶. جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

۶-۱. عملکردهای سیاسی دولت مؤثر بر سرمایه مولد دوره انقلاب اسلامی

حکومت‌های مختلف در راستای توزیع مناسب قدرت و هماهنگی با جامعه و خواسته‌های جامعه مدنی هرگز ابایی از رشد فکر سیاسی و ورود افراد به چرخه دانسته‌های سیاسی و کنترل سیاسی کشور توسط جامعه مدنی ندارند. بلکه آنرا تشویق می‌کنند چون متعهد به رشد کشور و توسعه در همه زمینه‌ها هستند و اگر جایی از کنترل مرکزی خارج شد این جامعه مدنی است که با افشاگری جلوی رشد فساد و بهره‌وری از حمایت قشر ضعیف و کارگر جامعه را می‌گیرد و منادیان پرولتاریا جایی برای جولان در ساختار حاکمیت و به چالش کشیدن آن پیدا نمی‌کنند. هر چند می‌دانیم نظام سرمایه‌داری کنونی نیز نیاز به اصلاح واقعی دارد و ۹۹+۱ قابل دوام نیست انباشته‌هایی از پول در کنار کشورهایی که از فقر گرسنه‌گی و نداشتن آب نوشیدنی در رزجر هستند و اموال آنها در دست تریلاردرهایی می‌باشد که حتی وجدان هزینه کردن برای آنها را ندارند اینجاست که باید قوانین را نشانه رفت و تغییرات اصلاحی در آنها ایجاد کرد. همین فقر باعث دوری افراد از ساز و کار سیاسی اطرافشان می‌شود چون مدام باید دنبال درآمدی برای چرخش زندگی فقیرانه خود باشند. نقش حاکمیت در این روزها که آمریکا از برجام خارج شده و بازگشت تحریم‌های مربوط از سر گرفته شده در مواردی بشدت کار ساز است مانند طرح اف‌ای تی اف که اگر تصویب نشود، بانکهای بین‌المللی به واسطه تردید در همکاری مالی جمهوری اسلامی با تروریسم ارتباط خود را با بانک‌های کشور قطع می‌کنند و مبادلات بانکی چه با یا بدون سوئیفت بسیار سخت شده و کاهش شدید می‌یابد. و جمهوری اسلامی در لیست سیاه نهاد اف‌ای تی اف قرار می‌گیرد. اگر سوئیفت هم قطع شود ارتباط با نظام بانکی دنیا قطع شده یا بسیار محدود می‌گردد. در چنین فضایی چگونه سرمایه‌گذار می‌تواند در ایران کار کند، زمانی که اقتصاد در جهان تقریباً به هم پیوسته شده است. هر چند خدمات بانکی کردیت کارتها نیز که بین‌المللی است که قرار دادن انواع ارز در بلنک‌ها و خریدهای اینترنتی را در سراسر جهان تسهیل می‌کند کلاً در ایران وجود ندارد (چیزی که برای دنیا بسیار عادی است داشتن یک ویزا کارت یا مستر کارت این امکان را به افراد می‌دهد در هر گوشه جهان ارتباط مالی خود را با هر شرکت، شخص، خانواده، فرزند شاغل تحصیل یا در حال زندگی در کشور دیگر را امری کاملاً معمول بگرداند.

تنها پنج کشور از این مهم محرومند ایران، سو‌دان، سوریه، کره شمالی، ایا کمک‌های ایران به گروه‌های که تروریستی نامیده شده‌اند مانند حزب اله لبنان و سایر گروه‌ها و بستن مرزهای مالی و اقلام دیگر با دنیا باعث ایجاد فضای مناسب جهت جذب سرمایه‌گذاری می‌شود.؟ کشور ایران چیزی به نام اقتصاد غیر سیاسی ندارد و اقتصاد کاملاً سیاسی می‌باشد و تمام شاخصه‌های اقتصادی تحت تاثیر سیاست‌های داخلی و خارجی حاکمیت

است. جمهوری اسلامی برای سرمایه خود خطر می خرد. به نقل از زیبا کلام چه کسی و چه قانونی در کشور مسئولیت این امور را به حاکمیت جمهوری اسلامی سپرده آیا قانون اساسی چنین چیزی خواسته، اما جواب ایشان این است که اصل ۱۱۰ قانون اساسی دست رهبر را برای سیاست گذاری باز گذاشته است.

فهرست منابع و مآخذ

منابع فارسی

- ۱- غنی نژاد، موسی، (۱۳۹۶)، اقتصاد و دولت در ایران، ایران، انتشارات دنیای اقتصاد
- ۲- طاهری، ابوالقاسم، (۱۳۹۰) روش تحقیق در علوم سیاسی، ایران، نشر قومس چاپ دهم
- ۳- هروی، محمد رضا، (۱۳۹۷)، نگاهی به اقتصاد سیاسی ایران از دهه ۱۳۲۰ تا ۱۳۹۵، ایران، نشر اختران
- ۴- دوسوتو، هرماندو، (۱۳۹۵) راز سرمایه، ترجمه فریدون تفضلی، ایران، نشر نی چاپ هفتم
- ۵- سن، آماریتا، چاپ هفتم ۱۳۹۶، توسعه یعنی آزادی، مترجم محمد سعید نوری نائینی، ایران، نشر نی